

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.1.36>**К. О. Таранець**

адвокат, аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті досліджено окремі аспекти забезпечення права на доступ до правосуддя в Україні через призму практики Європейського суду з прав людини. Автором розглянуто систему міжнародно-правових норм, які встановлюють право на доступ до правосуддя через призму принципів та рішень ЄСПЛ. Встановлено, що міжнародні норми не містять конкретних регламентів організації системи кримінального правосуддя, проте, визначають індикатори (гарантії), дотримання яких свідчатиме про дотримання державою – учасницею забезпечення права доступу до правосуддя.

Відзначено, що на сьогодні судова практика в Україні свідчить про те, що суди все більше застосовують висновки ЄСПЛ у справах різних категорій, оскільки рішення ЄСПЛ не лише розглядають проблеми у заявах, з якими до нього звернулись, але і допомагають у значно ширшому обсязі висвітлювати, захищати і розвивати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проаналізовані обмеження права на доступ до суду в розумінні ЄСПЛ на прикладі окремих його рішень. На підставі аналізу рішень ЄСПЛ, обґрунтовано, що право на доступ до правосуддя не можна було б назвати повномірним, поза права на пред'явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві з метою отримання потерпілою особою відшкодування.

Досліджені у статті стандарти ЄСПЛ у забезпеченні доступу до правосуддя та критерії практичних кроків на шляху до утвердження верховенства права при їх належному дотриманні судовими органами в Україні, дозволить уникнути у майбутньому констатації порушень Україною Конвенції, та забезпечить належний рівень доступу до правосуддя у нашій державі.

Результатом проведеного у статті дослідження є висновок, що чим ширшим ставатиме перелік закріплених процесуальних прав на рівні національного законодавства, чим зрозумілішим, неускладненим ставатиме процес захисту порушеного права та наявною практична можливість отримати відшкодування, тим більш розвиненою ставатиме наша держава.

Ключові слова: *забезпечення права на доступ до правосуддя, практика Європейського суду з прав людини, обмеження права на доступ до суду, право на пред'явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві.*

Актуальність теми. Враховуючи активну діяльність Європейського суду з прав людини, щороку зростаючу кількість заяв, котрі розглядають саме цим судом, внаслідок порушень Конвенційних прав і свобод, виникає необхідність у здійсненні аналізу правових критеріїв забезпечення права на доступ до правосуддя, зокрема, у кримінальному процесі, у світлі практики ЄСПЛ.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Зasadничими принципами судочинства України

є право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, що створений на підставі закону. Відомі вчені – правники зробили суттєвий внесок у вивчення та розроблення питання стандартів у сфері захисту прав людини, та, зокрема, питання права на правосуддя. Серед них: О. Кучинська, О. Костюченко, В. Малярєнко, В. Нор, М. Погорєцький, П. Рабінович, В. Шибіко, М. Шумило та інші. Крім того, дана тематика є предметом наукового інтересу великої кількості практикуючих правознавців, які здійснюють представництво у ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Одним із прав людини, яке найочевидніше пов'язане із верховенством права, є право на доступ до правосуддя [1]. Право на доступ до правосуддя впливає з системи міжнародно – правових документів, серед яких основоположними є: Загальна декларація прав людини 1948 р. [2], Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 1950 р. [3], Міжнародний акт про громадянські і політичні права від 1966 р. [4], Конвенція про права дитини 1989 р. [5], Європейська соціальна хартія 1996 р. [6], Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1995 р. [7], Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 2011 р. [8] та інші міжнародні акти. Згідно статті 9 Конституції України [9], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є обов'язковою до застосування національними судами. Також, в Україні було прийнято Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [10].

Ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, Україна прийняла зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції та протоколах. Таке законодавче визнання обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄСПЛ та застосування національного законодавства з урахуванням позиції ЄСПЛ, оскільки саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції [11, с. 6].

Як слушно зазначають автори Шибіко В. П. та Данкевич М. С., уже понад півстоліття проблема забезпечення права на доступ до правосуддя під час кримінального провадження не обмежується окремою державою, а привертає увагу міжнародного співтовариства, що дає всі підстави говорити про інтернаціоналізацію відповідних стандартів у галузі кримінальної юстиції [12, с. 86–101].

Ухвалене в Гельсінкі Рішення Ради Міністрів № 7/08 про «Подальше зміцнення правовладдя на просторі ОБСЄ» заохочує країн-учасниць зміцнювати правовладдя, з-поміж іншого, в таких сферах: незалежність судівництва; дієве чинення правосуддя, право на справедливий суд, доступ до суду, дотримання стандартів правовладдя й практики щодо них у системі кримінальної юстиції, тощо [13].

Авторами збірника Рішення ЄСПЛ проти України 2020–2021, висловлена думка, що так склалося, що Україна, впродовж останніх років особливо, була в авангарді у формуванні сучасної практики цього Суду, створюючи для нього неймовірні ситуації, які ставили в глухий кут європейських правників [14].

Тому цілком погоджуємося з висновком Костюченко О. Ю., що для України додержання міжнародних стандартів прав людини повинно бути одним із пріоритетів внутрішньої політики держави [15, с. 54–58].

З'ясовуючи, на чому ж ґрунтується право на доступ до правосуддя через призму принципів та рішень ЄСПЛ, варто звернути увагу на наступне. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить дефініції поняття права на доступ до правосуддя. Разом з тим, саме в рішеннях ЄСПЛ і обґрунтовується право на правосуддя, що впливає з тексту ст. 6 Конвенції, а саме в контексті реалізації принципу верховенства права. Вище перелічені міжнародні акти хоча і не містять конкретних регламентів організації системи кримінального правосуддя, проте, визначають індикатори (гарантії) дотримання яких свідчитиме про дотримання державою – учасницею забезпечення права доступу до правосуддя.

Таким чином, під доступом до правосуддя згідно зі стандартами Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) розуміється здатність особи безперешкодно отримати судовий захист як доступ до незалежного і безстороннього вирішення спорів за встановленою процедурою на засадах верховенства права. Роль судівництва є істотно важливою в державі, заснованій на правовладді, судівництво є гарантом справедливості – засадничої цінності державі, керованій правом [16]. А тому, повністю погоджуємося з висновком Кучинської О. П., що одним із механізмів, які мають визначальне значення у впровадженні реалізації захисту прав людини і виконанні завдань кримінального провадження, є забезпечення права на справедливий суд [17, с. 69–71].

Аналізуючи статті 2 та 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в контексті доступу до правосуддя як загальної засади кримінального провадження, Балацька О. доходить висновку, що доступність правосуддя законом визначено елементом права на справедливий судовий розгляд та принципу верховенства права, що відповідає міжнародним актам з прав людини та підтверджує позицію науковців щодо співвідношення названих

понять як цілого та частини [18, с. 262–268]. Суди в Україні також, певною мірою, посилаються на той підхід, що право на правосуддя реалізується особою, серед іншого, шляхом подання позовної заяви до суду [19]. Однак, не тільки гарантування права на пред'явлення позову, але і справедливе судові рішення, у своїй сукупності, свідчать про дотримання принципу верховенства права.

У Висновку № 6 (від 2004 року) Консультативної Ради Європейських судів зазначено, що однією зі складових ефективності судочинства в контексті міжнародних стандартів є забезпечення фактичного доступу громадян до правосуддя, правовими передумовами якого є наявність суб'єктивного права особи на судовий захист, а також, нормативне закріплення та реальне утвердження рівності громадян перед законом і судом [20].

Варто погодитись із думкою Глинської Н. В., яка, досліджуючи питання загальної справедливості судового розгляду зазначає, що саме несправедливість судового рішення (а зовсім не його формальна невідповідність закону) створює таке становище, коли невиправлення судової помилки спотворює суть правосуддя, руйнує баланс конституційно значущих цінностей, в тому числі прав і законних інтересів засуджених та потерпілих, а отже, суперечить конституційному імперативу, відповідно до якого права та свободи людини та громадянина є найвищою цінністю [21, с. 25–28].

Судова практика в Україні свідчить про те, що суди все більше застосовують висновки ЄСПЛ у справах. Це застосування пов'язане з тим, що рішення ЄСПЛ не лише розглядають проблеми у заявах, з якими до нього звернулись, але і допомагають у значно ширшому обсязі висвітлювати, захищати і розвивати положення Конвенції; ці рішення допомагають також державам дотримуватись зобов'язань, котрі вони взяли на себе як держави – учасниці Конвенції (справа Ірландія проти Сполученого Королівства заява № 5310/71 рішення від 18 січня 1978 р. [22]).

Розглядаючи питання розвитку концепції доступу до суду, ЄСПЛ у пункті 24 рішення по справі «Airey проти Ірландії» № 6289/73 від 09 жовтня 1979 р. зазначає, що права, які гарантує Конвенція, повинні бути не теоретичними чи нереальними, а такими, що мають реальну силу й можуть бути здійснені на практиці, особливо це стосується права доступу до суду з огляду на визначене місце, яке в демократичному суспільстві належить праву на справедливий судовий розгляд. Щоб право на доступ

до суду було ефективним, особа повинна мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у її права (рішення Bellet проти Франції від 04 грудня 1995 р. заява № 23805/94).

У своїх рішеннях ЄСПЛ констатує, що право на судовий розгляд не є абсолютним ані у кримінальному, ані у цивільному процесі. Таким чином, право на доступ до правосуддя має встановлені обмеження (Deweer проти Бельгії заява №6903/75 рішення від 27.02.1980 р.; Kart проти Туреччини заява № 8917/05 рішення від 08.07.2008 р.). Однак, такі обмеження не мають перешкоджати реалізації цього права ані у спосіб, ані у обсязі, що можуть становити загрозу самій його суті. Вони мають переслідувати законну мету, а між вжитими засобами і метою, що переслідується, має існувати розумний пропорційний зв'язок (Omar проти Франції заява № 431997/827/1033 рішення від 29.07.1998 р.).

Аналізуючи обмеження права на доступ до суду в розумінні ЄСПЛ, слід зазначити, що такі обмеження можуть полягати у: імунітеті (депутата парламенту, імунітет держави, імунітет міжнародної організації тощо); у процесуальних правилах, наприклад, умов прийнятності заяви про порушення провадження (хоча, іноді занадто суворе дотримання процесуального правила може становити загрозу самій суті права на доступ до суду (Labergege проти Франції заява № 16846/02 рішення від 26.09.2006 р.; у вимогах щодо виконання попереднього рішення (невиконання судового рішення); у інших обмеженнях, що є перешкодою у праві на доступ до суду (наприклад, коли обвинуваченого схиляють не подавати процесуальні документи, роблячи неправдиву обіцянку полегшити покарання (Marpa Zeeland B.V. і Metal Welding B.V. проти Нідерландів заява № 46300/99 рішення від 09.11.2004 р., або що стосується невичерпання національних засобів юридичного захисту (Плахтеев та Плахтеева проти України заява № 20347/03 рішення від 12.03.2009 р.).

Показниками сприяння держави у доступі до правосуддя та, зрештою, реалізацією права особи на справедливий суд, є дотримання наведених нижче конвенційних критеріїв. Розкриваючи загальний зміст критеріїв на прикладі окремих рішень ЄСПЛ, можна навести такі: «суд» що визначається з огляду на функції управління правосуддя, що має відповідати вимогам: незалежності, неупередженості, дотримання строку мандату його членів, процесуальним гарантіям, деякі з котрих перелічені у тексті

самої статті 6 (Чуйкіна проти України заява № 28924/04 рішення від 13.01.2011 р.; Belilos проти Швейцарії заява № 10328/83 рішення від 29.04.1988 р.; Соєте і Інші проти Бельгії заява № 32492/96 рішення від 22.06.2000 р.; Richert проти Польщі заява № 54809/07 рішення від 25.10.2011 р.); «незалежність та безсторонність суду» (Овчаренко і Колос проти України заява № 27276/15 та № 33692/15 рішення від 12.01.2023 р.); «принцип об'єктивного підходу» (Castillo Algar проти Іспанії заява № 28194/95 рішення від 28.10.1998 р.) тощо. А також, критерії дотримання процесуальних вимог, прикладом чого є: «справедливість» (Бочан проти України заява № 22251/08 рішення від 15.02.2015 р.); «рівність сторін» (Радченко проти України заява № 39555/07 рішення від 01.02.2018 р.); «змагальний судовий розгляд» (Rowe і Davis проти Сполученого Королівства заява № 28901/95 рішення від 16.02.2000 р.); «мотивованість судових рішень» (Рарон проти Франції заява № 54210/00 рішення від 25.07.2002 р., Boldea проти Румунії заява № 19997/02 рішення від 15.02.2007 р.); «право не свідчити проти себе» (Балицький проти України заява № 12793/03 від 03.12.2012 р.); «публічний судовий розгляд і присутність під час судового розгляду» (Döry проти Швеції заява № 28394/95 рішення від 12.11.2002 р.); «оскарження» (Lacadena Calero проти Іспанії заява № 23002/07 рішення від 22.11.2011 р.); «публічність проголошення вироку» (Raza проти Болгарії заява № 31465/08 рішення від 11.02.2010 р.); «розумний строк» (Аніфер проти України заява № 48479/13 рішення від 26.07.2018 р.); «презумпція невинуватості» (Довженко проти України заява № 36650/03 рішення від 12.01.2012 р.); «презумпція факту і права» (Falk проти Нідерландів заява № 66273/01 рішення від 19.10.2004 р.); «дотримання прав сторони захисту» (Kamasinski проти Австрії заява № 9783/82 рішення від 19.12.1989 р.), San проти Австрії заява № 9300/81 рішення від 30.09.1985 р.); «доступ до доказів» (Rasmussen проти Польщі заява № 38886/05 рішення від 28.04.2009 р.); «захисту себе особисто або за допомогою захисника» (Ушаков та Ушакова проти України заява № 10705/12 рішення від 18.06.2015 р., Романов проти України заява № 63782/11 рішення від 16.07.2020 р.); «безоплатна юридична допомога» (Максименко проти України заява № 39488/07 рішення від 20.12.2011 р., Quaranta проти Швейцарії заява № 12744/87 рішення від 24.05.1991 р.); «розуміння мови судочинства

(право на перекладача)» (Vizgirda проти Словенії заява № 59868/08 рішення від 28.08.2018 р.) та інші стандарти.

Аналіз змісту окремих рішень ЄСПЛ дає змогу виокремити такий аспект як «кричуща відмова у правосудді». Цей підхід було проголошено в рішенні у справі Soering проти Сполученого Королівства заява № 14038/88 рішення від 07.07.1989 р. і пізніше стверджувалося у цілій низці справ (наприклад, Mamatkoulou і Askarov проти Туреччини заява № 46827/99 рішення від 06.02.2003 р., Al-Saadoon і Mufdhi проти Сполученого Королівства заява № 61498/08 рішення від 30.06.2009 р., Othaman (Abu Qatada) проти Сполученого Королівства заява № 8139/09 рішення від 17.01.2012 р.). «Кричуща відмова у правосудді» містить такі характеристики судового процесу, які очевидно суперечать положенням статті 6 Конвенції та закріпленим у ній принципам, наприклад: заочне проголошення вироку без можливості отримати пізніше новий розгляд суті обвинувачення (на прикладі справи Einhorn проти Франції заява № 71555/01 рішення від 16.10.2001 р.), позасудовий розгляд справи, проведений з повним нехтуванням правами захисту (Bader і Kanbog проти Швеції заява № 13284/04 рішення від 08.11.2005 р.), позбавлення волі без доступу до незалежного і безстороннього суду, який перевірів би його законність (Al-Moayad проти Німеччини заява № 35865/03 рішення від 20.02.2007 р.), умисна і систематична відмова у доступі до захисника, використання у кримінальному процесі свідчень, отриманих внаслідок застосування до підозрюваного або до іншої особи поведження, що суперечить статті 3 Конвенції (El Haski проти Бельгії заява № 649/08 рішення від 25.09.2012 р.) та інші.

Водночас, право на доступ до правосуддя не можна було б назвати повномірним, поза права на пред'явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві з метою отримання потерпілою особою відшкодування. В контексті дослідження питання доступу до правосуддя через пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні, звертаємо увагу на наступні висновки, викладені ЄСПЛ. Так, через призму стандарту «презумпції невинуватості» було розглянуто порушення права особи при пред'явленні цивільного позову за результатами кримінального провадження («Фарзалієв проти Азербайджану» заява № 29620/07 рішення від 28.05.2020 р.). Предметом дослідження ЄСПЛ питання пред'явлення позову у кримінальному провадженні та в порядку

цивільного судочинства після залишення без розгляду у кримінальному процесі, стала справа «Чумак проти України» заява № 60790/12 рішення від 19.05.2016 р. Перешкоджання поданню цивільного позову у кримінальному провадженні стало предметом окремої уваги ЄСПЛ при розгляді справи «Басюк проти України» заява № 51151/10 рішення від 05.12.2016 р., а висновок про неправдоподібність можливості окремо звернутись з цивільним позовом на підставі недбалості або прямої відповідальності, не очікуючи результатів офіційного розслідування – у справі «Антонов проти України» заява № 28096/04 рішення від 03.11.2011 р. Характерним елементом при розгляді ЄСПЛ питання доступу до правосуддя через пред'явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві є висновок про необхідність покладення на державу обов'язку забезпечення права потерпілої особи на пред'явлення такого позову, не для мети «особистої помсти», проте аби домогтися відшкодування або захистити своє громадянське право (наприкладі справи Олександр Петрович Кулаков проти України заява № 12944/02 рішення від 16.02.2010 р.)

Враховуючи описані вище стандарти ЄСПЛ у забезпеченні доступу до правосуддя та критерії практичних кроків на шляху до утвердження верховенства права при їх належному дотриманні судовими органами в Україні, дозволить уникнути у майбутньому констатації порушень Україною Конвенції, та належний рівень забезпечення доступу до правосуддя у нашій державі. На що вказує, до прикладу, затвердження Кабінетом Міністрів України 27 січня 2023 року плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, на першому етапі якого планується провести аналіз ситуації щодо доступу до правосуддя жінок та чоловіків і виявити бар'єри, які перешкоджають такому доступу [23].

Висновок. Безумовно, наведені вище приклади не дають вичерпної характеристики змісту права на доступ до правосуддя. Однак, вони у зрозумілій формі розкривають підходи Європейського суду з прав людини щодо розуміння як цього поняття, так і обов'язку держави гарантувати особам права і свободи, що передбачені Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод.

У межах розглянутих у даній публікації підходів та критеріїв до забезпечення права на правосуддя через призму рішень ЄСПЛ, вважаємо за доцільне привернути увагу до того, що чим ширшим та чіткішим ставатиме перелік закріплених

процесуальних прав і обов'язків на рівні національного законодавства України, чим більш узгодженим та неускладненим ставатиме процес захисту порушеного права потерпілої особи і наявною практична можливість отримання відшкодування, тим більш правовою ставатиме наша держава.

Список використаної літератури:

1. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» «Верховенство права» / Доповідь № 512/2009. Страсбург, 4 квітня 2011 р. / *Верховний Суд* : веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf (дата звернення: 03.02.2023).
2. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: (дата звернення: 03.02.2023).
3. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : прийнята 04 листопада 1950 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 03.02.2023).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 03.02.2023).
5. Конвенція про права дитини : прийнято 20 листопада 1989 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 03.02.2023).
6. Європейська соціальна хартія (переглянута) : прийнято 03 травня 1996 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 03.02.2023).
7. Рамкова конвенція про захист національних меншин : прийнято 01 лютого 1995р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 03.02.2023).
8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : прийнято 11 травня 2011 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 03.02.2023).
9. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна*

- Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.02.2023).
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 25.02.2023).
 11. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. С. 6.
 12. Шибіко В. П., Данкевич М. С. Міжнародні стандарти доступу до правосуддя у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 1–2. С. 86–101.
 13. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» «Доповідь про правовладдя». Страсбург. 4 квітня 2011 року. С. 22–23. / Рада Європи. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr) (дата звернення: 23.02.2023).
 14. Рішення Європейського суду з прав людини проти України 2020–2021. Станом на 15 жовтня 2021 року. К. : Центр учбової літератури, 2021. 552 с.
 15. Костюченко О. Ю. Щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень статті 303, частини третьої статті 307, статті 309, частини четвертої статті 399 Кримінального процесуального кодексу України. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2018 року*. Київ, 2018. С. 54–58.
 16. The Council of Europe and the Rule of Law – An Overview, CM(2008)170, 21§44. / Рада Європи. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD(2011)003rev2-ukr) (дата звернення: 03.02.2023).
 17. Кучинська О. П. Зміст справедливості як основоположного принципу кримінального провадження. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2018 року*. Київ, 2018. С. 69–71.
 18. Балацька О. Доступ до правосуддя як загальна засада кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 262–268.
 19. Окрема думка (спільна) суддів Великої Палати Верховного Суду від 10.11.2022/ Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805197> (дата звернення: 03.02.2023).
 20. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських судів щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів. Страсбург, 24.11.2004 р. *База даних Верховного Суду України*. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6) (дата звернення: 02.03.2023).
 21. Глинська Н. В. Загальна справедливість судового розгляду як коректний вимір суттєвості порушень, допущених при ухваленні підсумкового процесуального рішення. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2018 року*. Київ, 2018. С. 25–28.
 22. Довідник із застосування статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально – процесуальний аспект). *Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2014 рік* : веб-сайт. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home&c=fre> (дата звернення: 03.02.2023).
 23. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 79-р / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-kontseptsii-komunikatsii-u-s79-270123> (дата звернення: 25.02.2023).

Taranets K. O. Individual aspects of enforcing the right to access to justice through the prism of the practice of the European Court of Human Rights

The article studies individual aspects of enforcing the right to access to justice in Ukraine through the prism of the practice of the European Court of Human Rights. The author has considered the system of international regulations establishing the right to access to justice through the prism of the ECtHR's principles and judgments. It was established that the international norms do not contain specific regulations for the organization of the criminal justice system, but they define indicators (guarantees), the observance of which will mean the enforcement of the right of access to justice by the member state.

It is noted that the current judicial practice in Ukraine shows that the courts are increasingly applying the judgments of the ECtHR in cases of various categories, since the decisions of the ECtHR not only consider the problems in applications but also significantly help to highlight, protect and advance the provisions of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The limitations of the right to access to justice in the sense of the ECtHR are analyzed using its individual decisions. Based on the analysis of ECtHR's decisions, it is justified that the right to access

to justice could not be called full, apart from the right to file a civil claim in criminal proceedings for obtaining compensation for the injured person.

Examined EctHR's standards in ensuring access to justice and the criteria for practical steps towards the establishment of the rule of law with their proper observance by the judicial authorities in Ukraine will allow avoiding further violations of the Convention by Ukraine and will guarantee the appropriate level of access to justice in our country.

The present research results in the conclusion that the wider the list of procedural rights enshrined in national legislation, the more intelligible and uncomplicated the process of protecting the violated right and available the practical option of obtaining compensation, the more developed our state will become.

Key words: *enforcement of the right to access to justice, practice of the European Court of Human Rights, limiting the right to access to court, right to file a civil claim in criminal proceedings.*